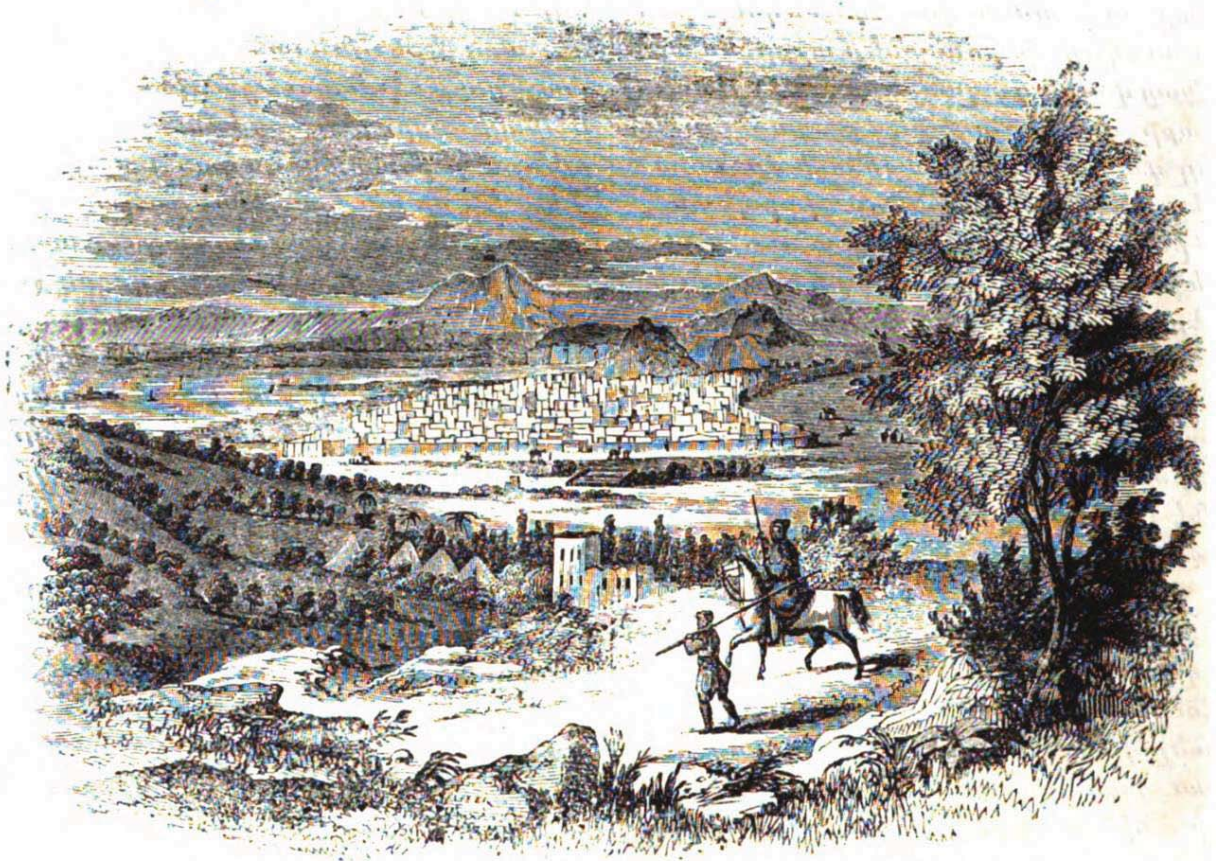

(Ժ)ՆՈՒՆՈՒՄ :

ներ է կ'ըսեն Հռոմայեցւոց դէմ :

Հիմակուան (Ժ)ՆՈՒՆՈՒՄ քաղաքը լծի մը քով է՝ որուն շրջապատն է ու թը մղոն, ու ջրանցքով մը ծովուն հետ կը խառնուի. աս ջրանցքն է Հալ-գի-լապ կամ իտալերէն Վիլլի-Բա ըսուածը : Տներուն շէնքերը արեւելեան ու ճին նայելով աղուոր կը սեպուին . աւելի մեծագործ են մէկքանի մզկիթները, և մանաւանդ կուսակալին կամ պէյին պալատը, որ եւրոպացի ճամբորդներն ալ շատ կը գովեն : () դը գէշ, խոնաւ ու խիստ տաք է : Վիլիաւոր վաճառքներն են կտաւ, թաւիշ, հասարակ կարմիր գտակ կամ ֆէս, ու սեկ . և վաճառականութիւնը շատ բանուկ է : Վիլիաւոր բնակիչները Սաւրիտանացի կամ Սուդրի ըսուած Միքիկեցիք են, բայց ասոնք Միքիկէի ուրիշ բնակիչներէն շատ աւելի մարդավար են . կան նաև արաբացի, օս-

մանցի, և քրիստոնեայ ազգեր . բոլորին մէկէն թիւը 60,000 հոգի կը սեպուի :

ՀԱՆ ԵՒ ՆՈՐ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆՔ

(Պ)ՈՒՄ :

ԼՆԾԱՀՈՒԹԵԱՆ փափաքը և յոյսը որ ամէն մարդու սրտին մէջ տպաւորուած է, և սէրը՝ որ անմահ հուծեան հոգին կամ կեանքն է, մարդուս միտքը ձգած են որ մեռած մարդկանց մարմինը կերպով մը պահեն . և ահա ան մարմինները որ դեղով մը անապական պահուեր են, կամ զմրուած չորցեր մնացեր են՝ հոգի կ'ըսուին : Երգիպտացիք որ շատ մեծագործ և բարակամիտ մարդիկ էին՝ աս բանիս

մէջ ամէն ազգէ անուանի եղած են . և յԵմփիս ու իմերէ քաղաքներուն 3000 կամ 4000 տարուան քաղաքացիները՝ այսօրուան օրս Լաբուպայի մայրաքաղաքներուն թանգարանները պատուով պահուած են . իրենց դիտմունքն ալ ան էր որ նախնեաց յիշատակը կենդանի պահեն . անոր համար Լաբուպտացւոց համար մեծ պատիժ էր՝ թէ որ մեռնելէն ետեւ իրենց մարմինը չգրմբուսուէր : Լաբուպտացւոց սովորութեանը հետեւելով՝ նաև Յովսէփ նահապետը իր հօրը Յակոբայ մարմինը զմուսել տուաւ ու անանկ տարաւ հանդիսով՝ Քանանացւոց երկիրը թաղեց : Օարմանալին աս է որ անկէ շատ առաջ մեր Հայկ նահապետն ալ զԻկել սպաննելէն ետեւ զմուսեց, ու բարձր տեղ մը թաղեց կ'ըսէ Խորենացին՝ Սարաբասէն առնելով : Բանասէրներուն մեծ հետաքրքրութիւնը աս մոլմիաները զմուսելու կերպին վրայ է :

Լաբուպտոս Յունաց առաջին պատմիչը՝ իրեք կերպ կը պատմէ Լաբուպտացւոց մոլմիայ զմուսելը . մէյմը որ մեռելին ըղեղը և փորոտիքը կը պարպէին, տեղը խնկեղէն և զմուս կը լեցընէին, բոլոր մարմինն ալ բորակով կ'աղէին, ու 70 օր չորնալու կը դնէին . վերջը նորէն կը լուանային ու խէժոտած կտաւներու մէջ կը պըլլէին . աս ընէին վերջը փայտէ դազաղներու կամ սապատներու մէջ կը դնէին ու հոն կը մնար : Լաբուպտոս կերպն է, որ եղևինի խժային ջուր կը լեցընէին փորուն մէջ, ու աղբորակով կ'աղէին . բաւական ատեն անցնելէն ետքը ջուրը կը պարպէին, որուն հետ աղիքներն ալ դուրս կ'ելլէին . աղբորակն ալ միսը մաշեցընելով՝ մորթն ու կաշին կը մնար : Լաբուպտոս կերպը (որ աղբատները կ'ընէին) աս էր, որ փորը կը պարպէին, կ'աղէին, 70 օր կը չորցընէին ու կը պահէին : Բայց չենք գիտեր թէ արդեօք ուրիշ կերպ ալ կը բանեցընէին զմուսելու համար, կամ թէ ինչ բաներ կը դնէին

մոլմիաներուն մէջ : Եւ յայտնի է որ Լաբուպտոսի մոլմիաներէն ոմանց ձեռքին մէջ մագաղաթի կտոր գտնուած է՝ մեհենական գրերով . ոմանց բերնին մէջ ալ ան ատենի ոսկի :

Լաբուպտոսի գերեզմանները յԵմփիսէն երկու փարսախ հեռու Սագարա գեղին քովերն են՝ աւազոտ դաշտի մը մէջ . աւազը մէկդի առնուի նէ՝ տակը կ'երևնան ճերմակ կակուղ քարէ քառակուսի խցիկներ 15 կամ 20 ոտք տարածութեամբ՝ ջրչեղջինման . աս շէնքերը գետնի տակէն ինչուան յԵմփիս կ'երթան : Սենեակները հին նշանագիրներով զարդարուած են . մարմինները քարէ կամ փայտէ սընտուկներու և կամ կողովի կամ կարաձիւթած կտաւներու մէջ են, շատն ալ մարդագէմ սնտուկի մը մէջ . վըրանին պըլլած կտաւը ինչուան 1000 ու 2000 կանգուն երկայն կ'ըլլայ : Սոլմիաներէն ոմանք սև են, ոմանք քիչ մը բաց գունով . ասկէ յայտնի է որ ոմանք խէժով՝ ոմանք ձիւթով կամ կարով, ոմանք հալուէով և կամ ուրիշ նիւթով մը զմուսած են . մոլմիաներ կան որ ամբողջ ոսկեզօծած են, ոմանց ալ մէկ կտորը միայն . ոմանց մարմնոյն վրայ ինչուան մագաղ գտնուած է :

Իմերի ֆայի ժողովուրդը մեռելներուն փորը պարպէին վերջը՝ եղով ու ճարպով կ'օծէին ու կը չորցընէին արևու կամ կրակի տաքութեամբ, վերջը հոտաւէտ խոտերու ջրով լուալով՝ այծու մորթի մէջ պըլլած կը պահէին : Եթովպիայի մէջ ալ մոլմիաներ կը գտնուին՝ որ կ'երևնայ թէ Լաբուպտացւոց կերպովը զմուսուած են :

Բռանց արուեստի չորցած մարմիններն ալ կրնան մոլմիայ ըսուիլ . և աս կ'ըլլայ ցրտով կամ տաքութեամբ . ինչպէս Սփիցպէրկ շատ տարուան մարմիններ սաստիկ ցրտութեանը համար անապական կը գտնուին . ասոր ներ-

1 Մեր վանքին մոլմիային ստորագրութիւնը ուրիշ անգամ տեղն է տեղը կուտանք :

հակ' յ'ալթա կղզին և Ղաթիայի կը-
րակ դարձած աւազին տակը մեռելներ
շատ տարիներէ ետքն ալ ամբողջ կը
գտնուին : Եւ այնպէս ալ օգ չառնող
տեղ մնացած մեռելները չեն փրա-
տիր . ինչպէս աս տարիներս յ'ակտե-
պուրկի քով փոսերու մէջ 50 տարուան
մարմիններ գտնուեցան ամբողջ մնա-
ցած :

Հիմակուան բնալոյծները ետեւէ են
որ մոմիա շինելու նորնոր կերպեր հը-
նարեն . ասոնց մէջ անուանի են մէյ-
մը լյաննալ անունով գաղղիացւոյն
հնարածը , մէյմըն ալ կալվանեան ե-
լեքտրականութեամբ մեռելոց մար-
մինը անապական պահելուն կերպը .
որոնց վրայ ուրիշ անգամ խօսելու ա-
ռիթ կ'ունենանք :

Սնագրութեան խնդիր :

Եւ դարուս ճարտար գիւտերուն
մէկն ալ ռնգաբուժութիւնն է , որ
վիրաբուժները օրէ օր ալ կատարե-
լագործելու ետեւէ են : Եւ տեսնով Ս-
տալիա և Հնդկաստան սովորութիւն
կար , որ յանցաւորներուն քիթը կը
կտրէին . Եւ գղղիացւոյ լյարոլոս թա-
գաւորը իր պալատականներէն մէկը
տանջանքով պատժելու համար՝ քիթը
կտրել տուաւ . ուրիշ թագաւորներ
ալ եղած են՝ որ գողերուն կամ ու-
րիշ յանցաւորներուն քիթը կտրել
կու տային : Եւ պատճառաւ ռնգա-
բուժութեան արուեստը շատ ատենէ
'ի վեր հնարուած է , ու շատ վիրա-
բուժներ մեծ անուն հանած են աս
բանիս մէջ : Եւ Ստալիա քոյր անունով ի-
տալացի վիրաբուժը , որ Ժ. դարուն
մէջ ելաւ , այնչափ անուանի եղաւ
ռնգաբուժութեամբ՝ որ Պոլոնիայի
անդամազննութեան ճեմարանին մէջ
իրեն արձանը կանգնեցին . շատ ա-
նուանի ռնգաբուժներ էին նաև
Լըիֆֆոն լոսաննացին , և Լմբրոսիոս
Փարէ , որ Վաղղիայի Հենրիկոս Գ

1 Գղ. Rhynoplastique.

թագաւորին պալատականներէն մէ-
կուն քիթը բռնեց :

Փարիզ սովորաբար շինծու քիթե-
րը արծաթ թիթեղէ , պղինձէ , հաստ
թղթէ ու նաև մոմէ կը շինեն , ու ե-
րեսին վրայ այլևայլ կերպերով կը
հաստատեն . բայց յայտնի է թէ այս-
պիսի շինծու քիթով որչափ ալ աղէկ
շինած ու հաստատած ըլլայ՝ անկա-
րելի է խնջելը , քիթիստ քաշելը , և
հոտ առնելը :

Եւ քիթը նորոգելու համար՝ վի-
րաբուժները աս նոր գիւտը հնարած
են , որ մարդուն ճակտէն կամ թւին
մսէն կը կտրեն ու քիթին տեղը կը
կպցնեն :

Եւ ինչոյ անունով մէկը կ'ըսէ թէ
“ Բանի մը երկիրներ մեծամեծները
երբոր քիթերին կորսնցնեն , գերի
մը կը գնեն , ու հողաթափով ան խեղ-
ճին քիթին այնչափ կը զարնեն որ մոր-
թը բոլորովին կ'ուռի . ան ատեն ռն-
գաբուժին մէկը ան քիթէն՝ որչափ որ
կտոր պէտք է տիրոջը քիթը նորո-
գելու համար՝ կը կտրէ , ու տիրոջը
քիթին վրայ կը հաստատէ ” :

Փարիսս ըսուած երկրին մէջ ան-
գութ մեծամեծները իրենց հպատակ-
ներուն քիթը կը կտրեն , և ան կտրած
քիթը՝ չունեցողին կը կպցնեն : Եւ
լինելի անունով հեղինակը կը պատ-
մէ , թէ իրեն հայրը՝ իտալացի յան-
ցաւորի մը կտրած քիթը տաք հացի
մէջ պահելով , վրան քիչ մը ատեն
անցնելէն ետքը տեղը դրեր ու շատ
աղէկ յարմարցուցեր է :

Եւ ինչոյ անունով կը պատմէ աւազակի
մը համար , թէ երբոր ասոր քիթը
կտրեր են՝ մէկէն վիրաբուժի վազեր
է . կը հարցնէ վիրաբուժը աւազա-
կին՝ թէ քիթը կտրած կտորը ո՞ր է
որ տեղը դնեմ . ան ատեն աւազակին
ընկերները մէկէն դուրս կ'ելլեն , առ-
ջի իրենց դիմացը ելլողին քիթը կը
կտրեն , ու տաք տաք վիրաբուժին կը
բերեն , ան ալ խիստ յաջողութեամբ
տեղը կը դնէ ու կը կարէ :